

Öğrenen Toplumunun Oluşturulmasında Dönüştürücü Öğrenme Teorisinin Din Eğitime Yansımaları

Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ÇEKİN

Kastamonu Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

acekin@kastamonu.edu.tr

Özet: Bu makalede, bir yetişkin öğrenme yaklaşımı olarak dönüştürücü öğrenme teorisinin din eğitimine yansımaları tartışılmaktadır. Yetişkinler arasında eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi ile başlayan dönüştürücü öğrenme süreci, bireylerin çevresindeki olay, olgu ve durumları anlama yetenekleri çerçevesinde değerlendirmesini içermektedir. Jack Mezirow tarafından seküler bir eğitim ortamında geliştirilen bu teori, birçok din eğitimcisi tarafından eleştirilmesine rağmen, yetişkin öğrenmesini anlamada yardımcı bir yaklaşım olarak uygun görülmüştür. Makalede farklı yetişkin öğrenme teorilerine değinildikten sonra dönüştürücü öğrenme yaklaşımının din eğitimi ile ilgili bazı getirileri değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Dönüştürücü öğrenme teorisi, Jack Mezirow, eleştirel düşünme, din eğitimi, öğrenen toplum

The Reflections of Transformative Learning Theory on Religious Education in Constructing of “The Learning Society”

Abstract: In this article, it has been discussed that the reflections of transformative learning theory as an approach for adult learning on religious education. Beginning with developing critical thinking skills among adults, the process of transformative learning included that the evaluations of adults surrounding events, facts and situations by using meaning abilities. Developed by Jack Mezirow in secular educational contexts, this perspective has been critiqued and appropriated by many religious educators as a helpful approach to understand adult learning. After stated different adult learning theories in the article, it has been evaluated some implications of the transformative learning approach in religious education.

Keywords: Transformative learning theory, Jack Mezirow, critical thinking, religious education, learning society

1. GİRİŞ

Günümüz toplumsal şartlarında bireyler, gündelik yaşamlarında çok farklı etkilere maruz kalmaktadır. Dünya ve yaşam hakkında farklı değerlendirmeler, değişik ülkelerdeki karışıklıklar vb. birçok olay ve durum insanları etkilemektedir. Bütün bunlar, farklı perspektiflerden değerlendirilebileceği gibi konunun bir de dini olarak nitelenebilecek bir yönü vardır. Dini-sosyal alanda ortaya çıkan tartışmalar, farklı kişilerin dini inanç, değer ve tutumlar hakkında değerlendirmeleri ve insan ve evren hakkında ortaya atılan soru ve sorunlar konunun inanan insan açısından daha da karmaşık hale gelmesine neden olmaktadır. Bu noktada birey kendi kapasitesi ya da güvendiği farklı kaynak ve kişilere müracaat ederek karşılaştığı yeni durumlar hakkında kendine göre bir değerlendirme yapmak ve elde ettiği yeni yorum ve verilerle zihin dünyasında var olan soru/sorun ve problemlere cevaplar aramak zorunda kalmaktadır.

Toplumsal değişme ve etkileşim olgusunun yadsınamaz bir gerçek olduğu modern toplumsal yaşamda insan için farklı öğrenmeleri gerekli kılan problem alanları hakkında bireyler, zorunlu olarak yeni bir öğrenme ve değerlendirme sürecine girmektedir. Bu süreç aynı zamanda birey bazında gerçekleşen bir olgu olmaktan çıkarak artık toplumun tümüne yayılmıştır. Bu çerçevede toplumlar artık öğrenen toplum yapısına doğru zorunlu bir geçiş sürecine girmişlerdir. Öğrenen bir toplumun temel özelliği, yeni karşılaştığı yapılar hakkında bilişsel olarak anlama ve anlamlandırma ihtiyacı içinde olan bireylerin oluşturduğu bir topluluk olmasıdır.

Diğer taraftan insanoğlunun önemli bir yönü olan din, inanç ve değerler de kişinin anlam dünyasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu anlam dünyasına uygun olmayan durumlar ile karşılaşan ve kendi iç dünyasında gerekli cevapları bulamayan bireylerin anlam çatışmaları yaşamaları muhtemel gözükmemektedir. İşte bu noktada bozulan toplumsal anlam çerçevesinin bir dengeleyicisi/düzenleyicisi olarak resmi ya da sivil dini referans kaynaklarının devreye girmesi ve kişiye ihtiyaç duyduğu bilgi ve yardımı sunması gerekmektedir. Verilen bu yardım ve destek hizmetlerinde kişi sağlıklı ve uygun bir kaynaktan beslenmesi halinde doğru bir anlam çerçevesine sahip olabilecektir. Fakat uygun olmayan bir referansı dikkate alması durumunda ise kişinin olumsuz bir öğrenme ve sağlıksız bir zihinsel şekillenme yaşamaya kaçınılmazdır.

Bu bağlamda ayrıca, dini anlam ve anlayış çerçevelerini oluşturmalarında bireylerin dikkate aldıkları kaynak ve referansları da doğru bir şekilde yorumlamaları ve kendi

değerlendirmeleri ile bunları özümsemeleri ve kendi anlam dünyalarını oluşturmaları da önem arz etmektedir.

Bu makalede; öğrenen bir toplumun oluşturulması bağlamında kendi öğrenme yöntemlerini belirlemiş, olay, olgu ve durumları eleştirel açıdan yorumlayabilen bireylerin var olması amaçlı yetişkin öğrenme teorileri incelenecek ve dönüştürücü öğrenme teorisinin din eğitimi alanına yansımaları tartışılacaktır.

2. ÖĞRENEN TOPLUM KAVRAMI

Öğrenme insan hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Bireyler hayatlarının ilk safhasından itibaren farklı ihtiyaçlarını karşılama amaçlı sürekli öğrenme zorunda ve mecburiyetindedir. Öğrenmenin uzlaşmış ortak bir tarifinden bahsetmek çok güç¹ olsa da birçok öğrenme tanımının yapıldığını görmekteyiz. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: “Belirli durumlarda, tekrarlara (hayat tecrübelerine) ve takviyeye bağlı olarak davranışta meydana gelen ve kalıcılık süresinin şartlara göre farklılaştığı değişikliklere öğrenme denir.” (Arık, 1995, 64). “Yaşantısal deneyimler yoluyla davranışlarda oluşan kalıcı ve iz bırakan değişimlere öğrenme denir.” (Aydın, 2000, 186). “Tekrar ya da yaşantı sonucu davranışta meydana gelen oldukça devamlı değişikliklere öğrenme denir.” (Morgan, 1991, 77).

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde öğrenme; yaşantı ve deneyim yoluyla bireylerin farklı ihtiyaçları karşılama amaçlı kazandıkları kalıcı ve izli yeni davranışlar olarak ifade edilebilir. Fakat bu tanımlarda öğrenme somut, gözlenebilir durumlar olarak değerlendirilmiştir. Öğrenmenin bir de görülemeyen zihinsel süreçlerle ilgisi vardır. Öğrenme insan zihninde gerçekleşen bir olaydır. Öğrenmeyi bilişsel süreçlerle açıklayan yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenme, bilgileri zihinde aktif yapılandırma sürecidir. Öğrenme, bilgilerin işlenmesi, anlamlandırılması ve zihinde yapılandırılması sonunda gerçekleşir. Bir başka ifadeyle, öğrenme, bilgiyi pasif biçimde alma değil, bilgiyi zihinde yapılandırmadır (Güneş, 2007). Öğrenme sürecinde yeni bilgiler, ön bilgilerin ışığında alınır, incelenir, anlamlandırılır, ön bilgilerle bütünleştirilir ve zihinde yapılandırılır. Zihinde yapılandırma, bilgileri üst üste yığma, biriktirme veya ezberleme değil, düşünme, anlama, sorgulama ve sorun çözme yoluyla bilgiler arasında bağ kurmadır. Bu sürecin aktif yürütülmesi anlamlı öğrenmeyi getirir. Anlamlı öğrenme, öğrencinin ön bilgileriyle bağ kurarak öğrenmesidir (Labédie ve Guy, 2001).

¹Bkz. Arkonaç, Sibel Ayşen; Psikoloji Zihin Süreçleri Bilimi, Alfa, 2. bs., İstanbul 1998, s. 151.

Diğer taraftan insanın neyi öğreneceği konusu eğitim literatüründe tartışılmış ve eğitimin istenilen öğrenmeleri gerçekleştirecek şekilde yapılandırılması gerektiğine karar verilmiştir. Bu bağlamda öğrenilecek yeni konu ve bilgiler neler olmalıdır? Bir öğrenme süreci/kademesi için öğrenilecek bilgiler belirlenmiş olmasına karşın, öğrenim sürecini tamamlamış yetişkin kabul edilen kişiler için öğrenilecek bilgilerin neler olması gerektiği konusunda sorumluluk yetişkin bireylere bırakılmıştır. Yetişkinler yaşamları içerisinde kendi ilgi, yetenek ve kapasiteleri çerçevesinde öğrenme yaşantılarını oluşturmak durumundadır.

Senge (1990, 69); insanlık tarihinde ilk kez, insanların hazmedemeyeceği oranda her alanda bilginin üretildiğini ifade etmektedir. Bilgi günümüzde artık statik değil, insanların anlama, algılama ve yorumlama hızlarının ötesinde çok hızlı bir şekilde değişmekte ve çeşitlenmektedir. Her türlü bilgi alanında kabul edilen ortak bir bilgi birikiminin varlığı yanında bu alanlarda bir görecelik de hissedilmektedir. Özellikle dini alanda ortaya atılan değişik tartışmalara otoriter izahlar cevap verememekte, daha açıklayıcı ve ikna edici izahatlar gerekli olmaktadır. Olumsuz olarak değerlendirilmemesi gereken bu durum, günümüzdeki farklı yaklaşımlar çerçevesinde dini alanda yeni anlayışların gelişimine neden olması açısından da önemli görülmelidir.

Öğrenen toplum kavramı, ilk bakışta çok farklı anlaşılmaya müsait bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramdaki anlaşılmazlık ise öğrenmenin bireysel bir eylem olarak değerlendirilmesi ve bu eylem ile toplumun çok fazla ilişkilendirememesi ile ilgilidir. Toplum benimsenmiş değer, tutum ve davranışların oluşturduğu bir topluluk olarak değişmeyen ortak davranış örüntülerine sahiptir. Bu sabit davranış örnekleri toplumun değişime açık olmayan yönünü ifade etmektedir. Buna karşın toplumda bir değişimin varlığı da görülmektedir. Bu bağlamda yeni öğrenme ve davranışlara karşı bir değişmezlik sergileme özelliğine sahip olan toplumsal yapıda aslında hem değişen hem de değişmeyen bir yön bulunmaktadır.

Coffield (2000, 28) öğrenen toplumu; sosyal öğrenme, sosyal kontrol, eğitim yapılarındaki reformist değişim gibi dinamikler çerçevesinde açıklamaktadır. O'na göre toplumda birbirleri karşılıklı ilişki içinde olan farklı öğrenme boyutları bulunmaktadır. Toplumu etkileyen farklı unsurlar bireylerce aynı şekillerde algılanmamakta ve bunlara standart bir tepki verilememektedir. Bu anlamda tek tip bir toplum yapısına ulaşmak oldukça güçtür. Jarvis (1987) ise öğrenen toplumu; tecrübe ve yaşantılarından elde ettiklerini bilgileri yetenek, tutum, tavır ve duygulara dönüştürebilen bireylerin var olduğu bir toplum olarak tanımlamaktadır.

Dini alanda öğrenen toplum kavramı değerlendirildiğine, toplumdaki dini oluşum ve değerlendirmeler hakkında doğru anlama ve analiz yeteneğini kazanmış, hayat boyu öğrenme kavramı çerçevesinde dini alanda her an öğrenmeye açık, değişik ihtiyaçlara farklı çözümler üretebilen bireylerin oluşturduğu bir toplum yapısından söz edilebilir. Bu toplum yapısının oluşturulması büyük oranda inanan insanların öğrenme yeteneklerinin geliştirilmesine bağlı olmakla birlikte, toplumsal düzlemde bireylerin günlük öğrenmeleri üzerinde etkili bir referans olma potansiyeline sahip kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının da bu konuya sağlayacakları katkılar ile ilgili gözükmetedir.

3. YETİŞKİN ÖĞRENME TEORİLERİ

3.1. Tecrübi Öğrenme (Experiential Learning)

Yetişkin eğitimi ile ilgili tecrübi öğrenme teorisinin temelleri Amerika'da David Kolb'un çalışmaları ile atılmıştır. O'na göre tecrübi öğrenme yaklaşımının günümüzde doğru bir şekilde anlaşılmasına, Dewey ve Piaget'nin çalışmaları zemin hazırlamıştır. Bu yaklaşımın temel ilkeleri, hayattaki farklı durumların tecrübeler çerçevesinde anlamlandırıldığı, hayatla ilgili her tecrübenin belirli bir öğrenme gerçekleştirdiği ve bireylerin tecrübeleri çerçevesinde öğrenmelerini düzenlediğidir (Kolb, 1984, 8-15).

Bu yaklaşımda batılı ülkelerde yetişkinlere yönelik sunulan birçok programın, katılımcılarının sahip olduğu tecrübelerini dikkate almadığı dile getirilmekte ve yetişkin bireylerin önceki yaşam ve tecrübelerinin dikkatle incelenerek öğretim konusu yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Yetişkinlere yönelik programlarda onlara kazandırılacak yeni bilgiler ile bu kişilerin önceki yaşamlarında elde ettikleri bilgiler, tecrübeler, tutumlar ve değerler karşılaştırılarak, bunlar arasında ortak bir anlayış ve uzlaşma sağlanmaya çalışılması gerektiği yaklaşım içerisinde dile getirilmektedir. Lean McKenzie'ye göre, bu uzlaşma/uyum süreci yeni tecrübeler için bir anlam oluşturmada yetişkin bireylere destek sağlayacaktır (MacKenzie, 1982).

3.2. Yönlendirici Öğrenme (Directed Learning)

Allen Tough ve meslektaşları tarafında ortaya atılan bu öğrenme teorisi, Tough'un bireylerin yaşamlarında daha geniş çerçevede öğrenme durumlarının incelenmesi yöntemi ile geliştirilmiştir. Tough, kişilerin birçok şeyi sınıfların ve formal öğrenme faaliyetlerinin dışındaki yaşamdan öğrendiklerini savunmaktadır. Ayrıca, yetişkin eğitimi alanında yaptığı araştırmalar

ile tanınan Malcolm Knowles, *androgjik* kavramını Tough'un çalışmalarından esinlenerek üretmiştir (Knowles, 1975).

3.3. Dönüştürücü Öğrenme (Transformative Learning)

Paolo Freire ve Myles Horton'un çalışmalarından etkilenen Jack Mezirow ise dönüştürücü öğrenme teorisini geliştirmiştir (Mezirow, 1991). Mezirow dönüştürücü öğrenmeyi (2000, 8); sahip olduğumuz anlam dünyamızı ve zihin alışkanlıklarımızı, kendi içimizde doğru ve haklı inanç ve düşünceler üretmesi amacıyla daha geniş ve kapsayıcı bir hale getirme süreci olarak tanımlanmaktadır.

Dönüştürücü öğrenme yaklaşımı, kişilerin eleştirel düşünme yetenekleri ile yeni öğrenmeler gerçekleştirebilecek bir potansiyele sahip olduklarını savunmaktadır. Bireyler yeni durumlara uyum sürecinde karşılaştıkları yeni olay ve olgular karşısında ya o olay ve durumu kabullenecek/benimseyecek ya reddedecek ya da zihin dünyasında o olay ve durumu kendisi açısından anlamlı bir hale dönüştürecektir. Mezirow'a göre bu süreç, kişinin kavrama/anlama kapasitesine göre değişkenlik arz eden bir özelliğe sahiptir (Mezirow, 1991, 16). Dönüştürücü öğrenme teorisinde, "dünyayı bize daha anlamlı kılacak yolları nasıl elde edebiliriz?", "önceki öğrenmelerimizle dünyayı algılayışımız bizi sınırlıyor muydu?", "yeni tecrübelerimizi dünyayı anlamlı kılacak şekilde nasıl yapılandırabiliriz?" gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Başlangıçta din eğitimiyle ilişkili olmayan bu teori, insanların farklı öğrenme yapıları ile nasıl düşünce ve davranış kalıplarını değiştirdikleri üzerine yoğunlaşması sebebiyle din ve teoloji eğitim alanında tartışılmaya başlanmıştır (Regan 2002; English ve Gillen, 2000).

Mezirow dönüştürücü öğrenmenin düzgüsel (kuralcı) yönünü; yetişkin yaşamındaki davranışlara ve değişik yorumlara rehberlik eden ve problematik anlam çerçevelerini daha güvenilir bir hale getiren bir süreç olarak açıklar. Dönüştürücü öğrenme teorisine göre yetişkinlikte bireyler, "sınırlı, bozulmuş ve öznel anlama" özelliklerini aşabildikleri ölçüde bir gelişim gösterebileceklerdir (Mezirow, 1991, 5).

Mezirow, yetişkinlerin öğrenme durumlarının bazı bilgilerle mümkün olabileceğini ileri sürmektedir. Bu tür bilgiler kendileri ile ilgili olabileceği gibi, önem verdikleri konularda da olabilir. "Kişiler ben şu konuda ne biliyorum?" ifadesini dile getiren bir yetişkin, doğal olarak öğrenme kapasitesinde belirli parametreleri oluşturmakta ve dolaylı olarak bir öğrenme sürecine girmektedir.

4. DÖNÜŞTÜRÜCÜ ÖĞRENME NASIL GERÇEKLEŞİR?

Dönüştürücü öğrenmenin nasıl gerçekleştiği konusunda Mezirow (2000, 21); bu öğrenmenin ani; dramatik bir kavrayış ya da zihinsel algı alışkanlıklarını dönüştüren bir süreç şeklinde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu süreçte bireylerinde anlam çerçevelerinde ya bir karmaşa ya da yeni anlam çerçevelerinin oluşturulmasına zemin hazırlayacak bir dönüşme meydana gelmektedir. İlk durumda kişinin anlam çerçevesinde var olan yapılar bozulmakta ve önceki oluşturulan anlam çerçevesi anlamsız ve problematik gözükmetedir. Bu durum ise dönüştürücü öğrenme ile sonuçlanacak özdeğerlendirme süreci başlayacaktır. Bu süreç ise varsayımlar hakkında eleştirel bir değerlendirme, olayların tekrar zihinsel olarak tasarlanması, olayların anlamlı yapılar haline getirilmesi ve yeni anlam ve algılama yapısına uyum gösterme/kabullenme şeklinde ilerler.

5. DÖNÜŞTÜRÜCÜ ÖĞRENME TEORİSİNİN DİN EĞİTİMİ ALANINA YANSIMALARI

Dönüştürücü öğrenme yaklaşımın önemli bir unsuru olan eleştirel düşünce, eğitim alanında önemsenen ve aynı şekilde şüphe ile bakılan bir düşünme biçimidir. Brookfield bu düşünme biçimini gerekli fakat dönüştürücü öğrenmede yeterli olmayan bir süreç olarak değerlendirmektedir (Brookfield, 2000, 125).

Brookfield'e benzer şekilde eğitim teorisyenleri de genellikle eğitim ile öğretim arasında bir farklılık unsuru olarak eleştirel düşünmenin gelişimi ile ilgilenmişlerdir. Öğretim; belirli yeteneklerin/bilgilerin öğrenene aktarımını ifade etmektedir. Eğitim ise daha geniş bir perspektifte eğitim amaçlarının kazandırılmasına sağlayan yeteneklerin/bilgilerin elde edilmesine zemin hazırlayan faraziye ve kabulleri inceleme, analiz etme ve değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu çerçevede eğitim kişinin kendi inanç ve kabulleri üzerinde eleştirel olarak düşünme faaliyetinde daha yüksek bir zihinsel çalışmayı gerektirir.

Mezirow, kişinin sahip olduğu anlam çerçevesi üzerinde düşünmesini sağlayacak öğretim durumlarının oluşturulması sürecinde; çözüm bekleyen problem alanlarının ortaya konulmasını, yeni fikir ve bilgilerle bunların tartışılmasını, problemin nasıl çözüleceği konusunda zihinsel planların yapılmasını ve bu planların yeni roller ve ilişkiler konusunda özgüven kazanacak şekilde uygulanmasını önermektedir (Mezirow, 1998, 70-72).

Bu çerçevede eğitimciler aktif olarak eleştirel düşünmeyi sağlayacak tecrübeler ve örnek olaylar oluşturmalıdır. Eleştirel olarak öğrenen bireylere bir şeyler öğretmek; sahip oldukları bilgi çerçeveleri ve anlam dünyaları hakkında derin bir şekilde düşünmelerini

sağlamak, bunlar için alternatif anlama ve yorumlama yollarını göstermek ve bu yolları deneme ve test etme konusunda onları desteklemek demektir. Bütün bunlar, eğitim uygulamalarında bir konu hakkında farklı değerlendirme ve yaklaşımların bir arada sunulduğu ve tartışıldığı bir metin ya da görsel bir materyal üzerinde gerçekleştirilebilir.

Din eğitimi uygulamaları ile ilgili konu değerlendirildiğinde bu alanda en önemli öğretim materyali olan dini metinlerle ilişkili olarak da şunlar söylenebilir. Dini ve kültürel farklılıklarla inanılan bir dini metne bakma konusunda eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesinin hedeflendiği bir öğrenme ortamında, mümkün olduğunca farklı yorum ve yaklaşımların bir arada sunulması, öğrenenin daha geniş bir perspektiften sahip olduğu ve benimsediği kabullerini yorumlanmasına ve anlamlandırmasına imkân sağlayacaktır. Dini öğrenmelerin ve dini anlayışın geliştirilmesinin hedeflendiği bir öğrenme yaşantısında, öğrenen kişiler, bu yaşantılara belirli bir anlam çerçevesi içine yaklaşırlar ve konu, kavram ve değerlendirmeleri sahip oldukları anlam çerçeveleri içerisinde yorumlama ve anlama eğilimi gösterirler. Bu bağlamda din eğitiminde dönüştürücü öğrenmeyi sağlayacak önemli bir adım olan eleştirel düşünme yeteneğinin kazandırılmasında öncelikli olan kişinin anlam çerçevesinde bir dengesizlik ve bir problem alanı oluşturacak bir noktadan öğretime başlamak olacaktır. Sonrasında dönüştürücü öğrenmeyi sağlayacak *diğer* diye ifade edilen ve ötelenen alanın öğrenenin fark etmesi hedeflenmelidir. Bu alanın öğrenen tarafından algılanması, kişinin sahip olduğu anlam çerçevesini fark etmesini ve kendisine ait bir anlam dünyası ve değerlendirme yöntemi olduğunu keşfetmesini sağlayacaktır. Daha sonra dini olay, olgu, yaşayış ve tecrübeler konusundaki kişinin bildiği, benimsediği ve aşına olduğu algı dünyası hakkında dönüştürücü bir etki yaratacak düşünsel sürecin öğrenende mümkün kılınması gerekmektedir. Bu düşünsel süreç, öğrenenlerin yaşamlarında önemsedikleri tecrübeler üzerinde yoğunlaşmalı ve onları derinden etkileyen yaşamsal aktiviteleri kapsamalıdır. Bunlardaki toplumun yönlendirici etkisine öğrenenlerin dikkati çekilmeli ve toplumun kişi üzerindeki dönüştürücü etkisi tartışmaya açılmalıdır. Bu bağlamda dini değerlendirmelerdeki otoritelerin belirleyici etkileri örneklendirilerek açıklanmalıdır.

Bu noktada Regan (2002) din eğitimi ve öğretiminde dönüştürücü öğrenme ile benzer bir öğrenme modeli önermektedir. O'na göre dini alandaki düşünme ve değerlendirmelerde eleştirel düşünmeye açık bazı yönler bulunmaktadır. Bunlar, temel inanç alanlarının dışında kişisel değerlendirme ve yorumlamaya açık alanlardır ve bunlar üzerinde tecrübeler çerçevesinde yapılacak eleştirel düşünme ile başlayan dönüştürücü bir öğrenme süreci

mümkün olabilmektedir. Bu süreç inançsal bir risk oluşturmamakta, sadece dini anlayış geliştirme anlamında eğitimsel öğrenmeleri sağlayacak bir zemin hazırlamaktadır.

Diğer taraftan sınıflarda gerçekleştirilen dini öğrenme yaşantıları, konular ile ilgili farklı yorumlardan uzak, sınırlandırılmış ve izole edilmiş öğrenme örüntüleri görünümündedir. Bu durum eğitim hedef ve uygulamalarında da kendisini yoğun olarak hissettirmektedir. Din eğitiminde yaşanan bu durumun özellikle dini metinlerin literal anlamda değerlendirilmesi ve yorumlanması sonucunda var olduğu düşünülmektedir. Mevcut öğretim anlayışında dini metinler, öğrenen kişinin kendisine uymasını/anlamasını beklerken, öğrenenin tecrübeleri ve anlam dünyası değerlendirme dışı tutulmakta ve metinle öğrenen arasında tek yönlü bir iletişim kurulmaktadır (Selçuk, 2000). Bu iletişim içerisinde öğrenen kişi metni yüzeysel anlamda anlamaya zorlanmakta, metinle karşılıklı iletişimi mümkün kılacak bir süreç göz ardı edilmektedir. Bu iki yönlü ilişkisel süreç, metnin sahip olduğu zaman ve mekân kriterleri çerçevesinde şekillenmiş anlam dünyasını, günümüzdeki entelektüel ve bilimsel anlayış/yaklaşımlarla şekillenmiş modern bireyin anlam dünyasına dönüştürecek bir yöntem olarak değerlendirmeye alınmak durumundadır. Dönüştürücü öğrenme yaklaşımı içerisinde dini metinlerin yukarıda ifade edilen süreç yoluyla anlaşılması, öğrenenlerin anlam dünyasında yeni ve daha zengin öğrenmeleri yaratacak, sahip olduğu dini tecrübe ve birikimler birey için artık önceki anlama ve değerlendirmelerinden daha farklı ve yeni olarak nitelenebilecektir.

6. SONUÇ

Mezirow'un 1970'lerde ortaya koyduğu dönüştürücü öğrenme yaklaşımı gerek genel eğitim, gerekse din eğitimi alanında önemli açılımlar sağlayan bir öğrenme teorisi. Bu öğrenme yaklaşımında öğrenenlerin sorgulanmayan, sabit bilgi ve anlayışlarının, farklı bir perspektif ile tekrar değerlendirilmek suretiyle bireyin anlam dünyasında daha anlamlı ve kalıcı yapılar haline geleceği ileri sürülmektedir. Bu yaklaşımı benimseyen kişiler, zaman içerisinde daha karmaşık ve çok yönlü düşünebilen bireyler haline gelecek, dini öğrenmelerinde metodik açıdan dini/kültürel tecrübelerine yaklaşımlarında daha bilimsel hermenotik bir bakış açısına sahip olacaklardır. Bu yaklaşım içerisinde kendi anlam dünyalarını oluşturan kişiler; inanç, tutum ve değerleri konusunda eleştirel bir bakış açısı ile daha geniş çerçevede düşünme yeteneği kazanacaklar, farklı din, inanç ve düşünceye sahip insanları da empatik bir bakışı ile anlamaya başlayacaklardır. Bu yaklaşımda sınıflar ve öğrenme ortamları "yoğunlaştırılmış öğrenme alanları"na dönüşecektir. Buralarda verilen öğretimin içeriği kişileri sınırlayan bireysel

ve toplumsal bilgi, değerlendirme ve analizlerden uzak, daha geniş ve ufuk açıcı bir mahiyette olacaktır. Öğreten konumunda olan kişiler ise dönüştürücü öğrenme yaklaşımı içerisinde kişilerin anlama süreçlerini geliştiren tecrübeler oluşturan, bu tecrübeler üzerinde düşünme ve değerlendirme imkânları sunan ve nihayetinde kişinin anlama serüveninde ona rehberlik eden insanlar olacaklardır.

KAYNAKLAR

- Arkonaç, S. A. (1998). *Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi*, İstanbul: Alfa.
- Arık, İ. A. (1995). *Öğrenme Psikolojisine Giriş*, İstanbul.
- Aydın, A. (2000). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, 2. baskı, İstanbul.
- Brookfield, S. D. (2000). "Transformative Learning as Ideology Critique", In Mezirow and Associates, *Learning as Transformation*: 125–148.
- Coffield, F. (2000). *Differing Visions of a Learning Society*, Bristol: Policy.
- English, L. M. ve Gillen, M. A. (2000). "A Postmodern Approach to Adult Religious Education", *Handbook of Adult and Continuing Education*, (eds. Wilson ve Hayes), 523–538.
- Güneş, F. (2007). *Yapılandırıcı Yaklaşımla Sınıf Yönetimi*, Ankara: Nobel.
- Jarvis, P. (1987). *Adult Learning in the Social Context*, London: Croom Helm.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Labédie, G. ve Guy, A. (2001). *Constructivisme ou socio-constructivisme?* Pädagogisches Institut der deutschen Sprachgruppe, Bozen DDEC de Nantes.
- MacKenzie, L. (1982). *The Religious Education of Adults*, Birmingham, AL: Religious Education Press.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (1998). "Transformative Learning and Social Action: A Response to Inglis", *Adult Education Quarterly*, 49 (1), 70–72.
- Mezirow, J. (2000). "Learning to Think Like an Adult: Core Concepts of Transformation Theory." In Mezirow and Associates. *Learning as Transformation*, 3–34.
- Morgan, T. C. (1991). *Psikolojiye Giriş*, (Çev. Hüsnü Arıcı ve ark.), Ankara.
- Regan, J. (2002). *Toward an Adult Church: A Vision of Faith Formation*, Chicago: Loyola University Press.
- Selçuk, M. (2000). "Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar", *Din Öğretimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?* Ankara: MEB. Yay., 207-225.
- Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline*, New York: Doubleday.